

Мирослав Пагута, аспірант кафедри трудового навчання і креслення
Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова

м. Київ

СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ЕРГОДИЗАЙНУ

У статті розглядається соціально-історичний аспект становлення ергодизайну – як важливої складової предметнотворної, проектно-технологічної та матеріальної культури людства. Аналізується вплив ергодизайну на предметнотворну культуру суспільства.

Постановка проблеми. Дизайн і ергономіка виступають важливими складовими матеріально-виробничої культури ХХ століття. Зародившись у період бурхливого науково-технічного та промислового розвитку, дизайн і ергономіка перетворилися на найвпливовіші види проектно-технічно-художньої діяльності. Поняття “дизайн” і “ергономіка” сьогодні асоціюються з найпрогресивнішими технологіями та найсучаснішими техніко-технологічними досягненнями людства. За загальними процесами розвитку ергономіки та дизайну, за розширенням поля їх соціального значення стояло ускладнення творчих та наукових завдань ергономічної й дизайнерської діяльності, успішний розв’язок яких передбачав тісний взаємозв’язок ергономіки та дизайну, що у 70 – 80 роках ХХ століття призвело до появи тенденцій об’єднання ергономіки та дизайну в єдину цілісну систему проектного технічно-художнього формування навколишнього матеріально-духовного світу людини. Відповідно, у практиці проектно-дизайнерської діяльності, дизайнери вбачають в ергономіці одну з головних наукових основ власного становлення, а ергономісти розглядають дизайн як засіб ефективної реалізації ергономічних норм і вимог на практиці, в конкретних проектних розробках. Дизайн і ергономіка, таким чином, почали взаємодоповнювати й збагачувати один одного. При цьому їх об’єднує одна шляхетна ціль – удосконалення умов праці, побуту й відпочинку людей, підвищення якості промислової продукції та розробка нових товарів, із високими споживчими властивостями [4, 10 – 11].

Мета статті – проаналізувати соціально-історичний аспект становлення ергодизайну як важливої складової предметнотворної, проектно-технологічної та матеріальної культури людства.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття склалася ситуація, коли практика дизайн-ергономічного проектування значно ускладнилася та почала

випереджати своє як теоретичне, так і методологічне обґрунтування, призвело до появи (на стику ергономіки та дизайну) нової галузі проектно-предметнотворної, технічно-художньої діяльності – ергодизайну, яка цілісно-гармонійно і рівною мірою поєднує в собі необхідні та найголовніші елементи ергономіки та дизайну [10, 32].

Ергодизайн – комплексна науково-практична діяльність щодо формування середовища життєдіяльності людини та його елементів, яка повною мірою реалізує вимоги й рекомендації ергономіки та дизайну [5, 8]. Ергодизайн у своїй основі об’єднує наукові ергономічні дослідження “людського фактора” із проектними дизайнерськими розробками [4, 6].

Термін “ергодизайн” (ergonomic design – ергономічний дизайн) уперше був застосований у 70-х роках ХХ століття, у процесі революційних змін в організації проектування компанії “Херох”. Формально поняття ергодизайн виникло внаслідок об’єднання компанією “Херох”, в єдине ціле відділів ергономіки (25 ергономістів) та дизайну (25 дизайнерів) [2, 43], [8, 13].

Досвід розвинутих країн свідчить, що залучення ергодизайну, у сферу життєдіяльності людини, а особливо у виробничу галузь, забезпечує створення естетично довершеної, функціонально ефективної та зручної у користуванні продукції, що досягається шляхом ергодизайнерського удосконалення структури та форми виробу з одночасним покращенням його споживчих властивостей. Відповідно до вимог сьогодення, розробка нових та модернізація існуючих виробів здійснюється з урахуванням передових досягнень ергодизайну (ергономіки і дизайну). Відповідно, ергономічно-естетичні (ергодизайнерські) показники виробу стають одними з головних при оцінці споживчих якостей продукції. А при визначенні якості продукції застосовують комплексну ергодизайнерську оцінку, яка згідно з визначеннями Держстандартів

СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ЕРГОДИЗАЙНУ

України, ДСТУ – 2000 [6], ДСТУ 4055 – 2001 [7], є значно складнішою та ціліснішою, ніж просто механічне об'єднання показників ергономіки і дизайну.

Так, згідно із ДСТУ 3963-2000 [6, 4 – 7], ДСТУ 4055-2001 [7, 3 – 8], до головних дизайн-ергономічних (ергодизайнових) показників відносять групи показників, адекватні наступним групам споживчих властивостей виробу: ергономічні, естетичні, соціально-культурні, проектні, функційні, експлуатаційні, дизайн-маркетингові та дизайн-екологічні.

Ергономічні:

- зручність використання виробу за призначенням – аналізує відповідність виробу антропометричним, біомеханічним, психофізіологічним характеристикам контингенту потенційних користувачів під час його експлуатації, носіння, транспортування, підготовки до використання, налагодження, регулювання, монтажу (демонтажу), збереження;

- зручність керування й контролю (керуваність) – аналізує відповідність алгоритмів керування виробом (маніпулювання органами керування), можливостей контролювання цих алгоритмів антропометричним, біомеханічним, психофізіологічним характеристикам людини;

- опановність виробу – аналізує складність опанування функційних можливостей виробу й алгоритму керівних впливів; швидкість вироблення навичок застосування виробу; повнота і методичний рівень інструкції з експлуатації виробу;

- обслугованість виробу – аналізує комфортність та швидкість проведення технічного обслуговування, ремонту, підготовки виробу до експлуатації; складність алгоритму обслуговування й ремонту, якість технічних засобів діагностування несправностей і зручність їхнього усунення, якість технічних засобів діагностування несправностей і зручність їхнього усунення, якість технічної документації; зручність доступу до регульованих і замінюваних елементів виробу;

- гігієнічність виробу й середовища робочої зони – аналізує відповідність фізичних, хімічних і біологічних чинників виробу й середовища робочої зони гігієнічним нормам;

- безпечність виробу – аналізує рівень ергономічності виробу, що відображає загальну безпеку здоров'я та діяльності людини з виробом у конкретному середовищі.

Естетичні:

- художня виразність – аналізує сукупність властивостей виробу, здатних відображати

естетичні уявлення, які склалися у суспільстві, вираження у виробі художньо значущого змісту;

- раціональність форми – аналізує відповідність форми функційно-конструктивній суті виробу, умовам його виготовлення та експлуатації;

- цілісність композиційно-пластичного вирішення форми – відображає гармонійну єдність частин і цілого, органічний взаємозв'язок елементів форми виробу, його узгодженість з іншими виробами, а також ефективність використання професійно-художніх засобів для створення композиційного вирішення;

- досконалість виробничого виконання та збереженість товарного вигляду – аналізує залежність товарного вигляду виробу від конкретних умов виробництва й специфіки експлуатації виробу за призначенням.

Соціально-культурні:

- соціальна адреса і споживчий клас виробу – аналізує відповідність виробу структурі потреб певного кола споживачів, для яких він призначений;

- відповідність оптимальному асортименту – аналізує ефективність використання виробу у діючій або прогнозованій системі асортименту виробів певного виду, взаємозв'язок з іншими виробами, що входять до складу споживчого комплексу;

- моральне старіння – вказує на термін служби виробу, обмежений появою нових видів виробів більш високої якості, а також зміною суспільних норм і культурно-ціннісних орієнтацій.

Проектні:

- композиційно-компонувальний – вказує на відповідність компоновки функційних елементів виробу, його функційно-блочного членування, композиції, та вимогам створення оптимальних умов для життєдіяльності людини;

- типізації та уніфікації форми – вказує на відповідність вимогам розробки базових моделей, типологічних рядів виробів, систем уніфікованих елементів, необхідних для формування цих рядів, а також – створення конструктивно-типізованих елементів, що мають забезпечувати максимальне різноманіття варіантів проєктованих об'єктів з обмеженої кількості цих елементів за умови збереження цілісності композиційно-пластичного вирішення форми виробу;

- середовищний – аналізує вплив виробу на формування середовища його функціонування.

Функційні:

- досконалість виконання основної функції – аналізує ступінь задоволення конкретної потреби під час використання виробу за призначенням;

- універсальність використання – аналізує

СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ ЕРГОДИЗАЙНУ

діапазон умов і можливостей використання виробу відповідно до його основної функції, а також наявність у нього додаткових, корисних для споживача функцій, пов'язаних з основною;

- досконалість виконання допоміжних операцій – аналізує пристосованість виробу до виконання допоміжних операцій.

Експлуатаційні:

- зручність експлуатації виробу – аналізує досконалість використання виробу під час обслуговувальних операцій, що супроводжують здійснення основної й додаткової функцій;

- зручність обслуговування виробу – аналізує досконалість виконання підготовчо-заключних операцій, а також регулювання виробу у процесі експлуатації;

- надійність – аналізує властивість збереження працездатності протягом заданого терміну служби.

Дизайн-маркетингові:

- ступінь відповідності світовому рівню – вказує на рівень дизайнних та ергономічних характеристик виробу порівняно з виробами провідних фірм-виробників аналогічної продукції;

- відповідність вимогам потенційного ринку збуту – вказує на ступінь потреби ринку в певному виробі.

Дизайн-екологічні:

- характер і ступінь впливу на довкілля – вказує на вплив виробу на довкілля протягом життєвого циклу виробу;

- ступінь ресурсозбереження – вказує на рівень використання ресурсів протягом життєвого циклу виробу;

- ступінь утилізації матеріалів виробу – вказує на рівень виходу утилізованих матеріалів;

- ступінь використання утилізованих матеріалів та вузлів виробу – вказує на рівень використання утилізованих матеріалів та вузлів у нових виробках;

- відповідність вимогам виховання екологічної свідомості споживачів – вказує на здатність виробу формувати екологічну свідомість споживачів.

Як видно з названих вище критеріїв, ергодизайнер у процесі практичної діяльності повинен приділяти значну увагу функціональній доцільності, надійності, естетичності та економічності виробу. Ергодизайнеру, поряд із необхідністю забезпечення максимально-можливої безпечності та функціональності виробу, що проектується, потрібно досягнути максимальної економічності продукту, зменшення витрат на його виготовлення за рахунок використання найбільш доцільних, в даному конкретному випадку, матеріалів і максимально

можливого спрощення технології його виготовлення. Одночасно, ергодизайнер зобов'язаний забезпечити високу естетичність промислової продукції відповідно до уявлення масового споживача про еталон прекрасного. Це автоматично підвищує вимоги до професійної підготовки ергодизайнера, оскільки завжди змушує шукати компроміс між функціональним призначенням виробу, власним світобаченням та уявленням про прекрасне і запитами масового споживача.

На даний час уже неможливо не бачити тієї позитивної ролі, що її відіграє об'єднання методик ергономіки та дизайну в цілісну систему – ергодизайну, для проектування не лише технічно складних об'єктів, але й усього предметного середовища – навколишнього предметно-матеріального світу.

Так, один із визначних діячів Баухауза (Баухауз – відома архітектурно-художня школа – одна з перших загальнонавчальних шкіл дизайну, заснована Вальтером Гропіусом в 1919 році у невеликому німецькому містечку Weimer), на що посилається Н.В. Воронов [1], визначаючи основну ціль дизайну, вважаємо її визначальною для розуміння суті ергодизайну, сформулював її так: – основна ціль дизайну (ергодизайну) – не предмет, а людина.

Враховуючи те, що ергодизайн практично поглинає діяльнісне поле дизайну, об'єднуючи його в собі з науково-практичними розробками діяльнісного поля ергономіки, формує нову ергодизайнерську концепцію розвитку світу. Стратегія ергодизайну, завдяки застосуванню новітніх технологій, уже на рівні проектування сприяє підвищенню інтелектуального змісту речей. А їх масове споживання робить ергодизайн надбанням усього соціокультурного простору, таким чином, формуючи та ускладнюючи матеріально-виробничу культуру людини-споживача, що робить споживача більш ергономічно, техніко-технологічно та естетично-вимогливим.

У зв'язку з цим, стають зрозумілими ті труднощі, що виникають на шляху становлення та подальшого розвитку ергодизайну. Насамперед, вони полягають у тому, що даний вид соціокультурної предметнотворної діяльності формується на грані трьох полярних галузей знань – людинознавчих (антропологія, психофізіологія, інженерна психологія, ергономіка і т.д.), суспільно-гуманітарних (естетика й мистецтво, соціологія, загальна психологія і т.д.) і техніко-технологічних (інженерне проектування та конструювання, виробничі технології і т.д.) В одному діяльнісному

і термінологічному полі опиняються поняття різних рівнів – і філософсько-методологічного, і суто практичного. Залежно від того, які (ергономічні, техніко-технологічні чи естетично-мистецькі) аспекти переважають у потребах суспільства, відповідно змінюються й прерогативи діяльності ергодизайнера. Так, в одних випадках у практиці ергодизайну переважають ергономічні підходи – зорієнтовані на “людський чинник”, а в інших, навпаки, переважає дизайнерська ідеологія, значна увага в якій приділяється естетично-художньому оформленню предметного середовища [4, 6].

Висновки. Таким чином, ергодизайн – це складне та вельми прогресивне явище предметнотворної культури, роль якого в розвитку соціокультурного простору є однією з головних у процесі гармонізації навколишнього середовища. Починаючи від створення окремо взятого, одиничного предмета, і закінчуючи цілісним проектуванням матеріального світу людини, ергодизайн сприяє формуванню цілісного бачення взаємозв’язку навколишнього світу із соціальною й виробничою сферою життєдіяльності людини, сприяє розумінню важливості, цілісного сприйняття оточення, а також, його цілісного конструювання та видозмінення.

Людина, перебуваючи в соціокультурному просторі, і заповненому різноманітними предметами матеріального світу, сприймає предметне, як і навколишнє природне, середовище одночасно на усвідомленому (розумово-логічному) та неусвідомленому (почуттєвому) рівнях.

Для споглядання об’єктів предметного світу людині достатньо почуттєвого сприйняття, щоб інтуїтивно оцінити рівень краси, естетичності та художньо-технічної довершеності виробу. Інтуїтивно сприймаючи об’єкт матеріального світу, людина одночасно аналізує його відповідно до наявного досвіду і знань, та відповідно реагує й приймає рішення. Неусвідомлений рівень сприйняття реалізується через призму внутрішнього світобачення людини та втілюється у формі асоціативного мислення, яке виявляється визначальним у процесі оцінки соціокультурної та естетичної сутності матеріального об’єкта. При цьому дана оцінка має суб’єктивний характер оскільки, кожна людина індивідуальна, зі своїм неповторним внутрішнім світом, світоглядними та соціокультурними установками. У процесі такої соціокультурної оцінки, кожний індивід повинен розуміти, що відповідно до принципів та засад ергодизайну, створюваний предмет як елемент загальносуспільної матеріальної культури повинен бути не тільки красивим і естетичним, а й

функціональним, ергономічним, суспільно та екологічно безпечним, і т.д. Виходячи з даної точки зору, стає зрозумілим, що будь який об’єкт матеріального світу оцінюється за допомогою логічного мислення на основі комплексу об’єктивних знань та суспільно значимих уявлень про даний об’єкт. Відповідно, сприйняття людиною будь-якого матеріального об’єкта втілюється через сферу відчуття та пізнання. Аналізуючи свої відчуття, зіставляючи їх із наявними знаннями та уміннями, своїм соціокультурним досвідом, людина приймає рішення щодо подальших своїх дій. Враховуючи те, що створення та удосконалення об’єктів матеріального світу відбувається в соціокультурному просторі, вплив ергодизайну на предметнотворну культуру суспільства прямо пов’язаний з мотиваційною, чуттєво-логічною та діяльнісною сферою особистості.

Ергодизайн об’єднує у єдине ціле художнє проектування, основні ергономічні чинники та безпосередній процес промислового виготовлення ергономічно-функціонального та естетично довершеного представника матеріальної культури суспільства. У зв’язку з цим ергодизайн використовується як методологічна основа практично в усіх видах проектної діяльності, які пов’язані зі створенням та модернізацією штучного середовища людини. А отже, ергодизайн можна розглядати як глобальний засіб створення (перетворення) усього предметного світу людини.

Ергодизайн через вплив на взаємодію людини і предметного світу забезпечує появу нової соціокультурної складової предмета. Іншими словами, уже з моменту свого створення предмет, через наперед врахований у ньому людський чинник, набуває соціокультурного аспекту, виступаючи продуктом і одночасно формувальним елементом загальнолюдської та матеріальної культури суспільства. І саме ергодизайн покликаний знайти правильний розв’язок даних проблем. Розв’язок – в основі якого буде лежати людина, із її суперечливим внутрішнім світом, прагненнями, антропометрично-психофізіологічними та естетичними потребами. У зв’язку з чим вважаємо, що подальші дослідження в галузі ергодизайну є актуальними та життєво необхідними, для створення цілісної концепції розвитку та удосконалення оточуючого предметного світу.

1. Воронов Н.В. *Искусство предметного мира.* – М.: Знание, 1977. – 97 с.

ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ М. ЛИСЕНКА

2. Голобородько В.М. *Ергодизайн: від терміну до стратегії.* // *Технічна естетика і дизайн: Міжвідомчий науково-технічний збірник. Випуск 2.* – К.: Віпол, 2002. – 196 с. – С. 41 – 46.

3. Голобородько В. *Стратегія ергодизайну як невід’ємна складова сучасної дизайн освіти.* // *Матеріали науково-практичної конференції “Художня освіта в Україні: сучасний стан, проблеми розвитку”.* – К., 1998. – 96 с. – С. 70 – 73.

4. Даниляк В.И., Мунипов В.М., Федоров М.В. *Ергодизайн, качество, конкурентоспособность.* – М.: *Издательство стандартов*, 1990. – 200 с.

5. ДСТУ 3899-99. *Дизайн і ергономіка. Терміни та визначення.* Видання офіційне. – К.: *Держстандарт України*, 1999. – 33 с.

6. ДСТУ 3963-2000. *Дизайн і ергономіка.*

Класифікація і номенклатура дизайнних та ергономічних показників якості побутових машин та приладів. Видання офіційне. – К.: *Держстандарт України*, 2000. – 16 с.

7. ДСТУ 4055-2001. *Дизайн і ергономіка. Номенклатура дизайнних та ергономічних показників якості продукції виробничо-технічного призначення.* Видання офіційне. – К.: *Держстандарт України*, 2001. – 8 с.

8. *Эргодизайн.* // *Техническая эстетика и промышленный дизайн.* – 2006. – № 5. – М.: *Изд. дом “Панорама”*, 2006. – 64 с. – С. 12 – 13.

9. *Краткая стенография семинара в Брюгге.* М.: *ВНИИТЭ*, 1964.

10. Пагула М. *Ергодизайн як чинник наближення трудової підготовки школярів до потреб сьогодення* // *Трудова підготовка в закладах освіти.* – 2007. – № 4 (50). – С. 32 – 35.

*Микола Ластовецький, заслужений діяч мистецтв України,
директор Дрогобицького державного музичного училища імені Василя Барвінського,
доцент кафедри музикознавства і фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка*

ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ Т. ШЕВЧЕНКА НА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ М. ЛИСЕНКА

У статті простежуються деякі особливості впливу індивідуальності та поезії видатного українського поета Тараса Шевченка на формування національної ідеї у творчості Миколи Лисенка, основоположника української класичної музики. При цьому автор звертає увагу на формування особистості композитора, на жанрові характеристики його творчості.

Постановка проблеми. Останнім часом розвідки, присвячені висвітленню ментальних особливостей тієї чи іншої нації, її специфічних національних характеристик, набувають серед дослідників великої популярності. У пропонованій статті йдеться про двох конгеніальних корифеїв – Тараса Шевченка і Миколу Лисенка, які стали своєрідною візитною карткою України, її гордістю та національним надбанням. Кожен з них у своїй ділянці творчості відкрив нову сторінку, дав поштовх подальшому розвитку української культури. Видається цікавим простежити, яким чином відбувалося запалювання “національного вогню” у композитора М. Лисенка від іскор національно своєрідних поезій Т. Шевченка.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика, яка опинилась у центрі уваги даної статті, прямо чи опосередковано вже заторкувалась дослідниками. Тут можна виділити

студії М. Гордійчука, Л. Архімович, Т. Булат, О. Шреєр-Ткаченко, С. Людкевича і т.ін. Останнім часом вона висвітлювалася у ґрунтовних розвідках Л. Корній, Л. Кияновської та Я. Якубяка.

Мета статті полягає у виявленні конкретних випадків інспірації особистості та поетичної спадщини Т. Шевченка на прикладі життя та творчої діяльності М. Лисенка, з лівовою часткою уваги на значенні національного компоненту у його доробку.

Виклад основного матеріалу. Микола Віталійович Лисенко (1842 – 1912) був громадянином самодержавної російської імперії, в якій царат всіляко намагався придушити прояви будь-якої національної культури підкорених народів, і, насамперед, українського, або ж, як тоді його принизливо називали, – “малоросійського”. Російський національний шовінізм був основою